

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ГОТОВНОСТІ ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

С.М. Хатунцева

Бердянський державний педагогічний університет, Україна, arinaakim@yandex.ru

Вступ. Підвищення інтересу наукової громадськості до проблем здоров'я молоді та розвитку фізичного виховання активізували наукові пошуки щодо підвищення професіоналізму майбутніх педагогів. Учитель має володіти певним набором компетентностей, професійних якостей та цінностей, що визначатимуть успішність здійснення педагогічної діяльності. В умовах академічної свободи, мобільності учасників освітнього процесу, педагогу необхідно постійно оновлювати рівень здобутих знань, умінь, навичок. Тому проблема формування в майбутніх учителів готовності до професійного самовдосконалення є вельми на часі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність дослідження підтверджується багатьма науковцями (Р. Атахановим, Ю. Бабанським, Є. Барбіною, Н. Волковою, І. Глазковою, В. Гриньовою, В. Загвязинським, М. Князян, В. Лозовою, Т. Сущенко, А. Троцько), роботи яких присвячено різним аспектам професійної підготовки майбутнього вчителя. Учені активізували увагу навколо проблем формування професійної готовності до діяльності (Р. Гуревич, К. Дурай–Новакова, С. Жульова, С. Кубицький, В. Пліско, О. Романовський, М. Руденко, В. Свистун, Н. Терещенко, П. Харченко). На важливості індивідуалізації професійно–педагогічної підготовки вчителя наголошують І. Дубровіна, О. Пехота, І. Унт, І. Якиманська та інші дослідники. Сучасним проблемам розвитку системи неперервної освіти присвячено дослідження С. Гончаренка, Н. Нічкало, Н. Мукан, Л. Покроєвої, С. Сисоєвої. Проблеми підвищення професіоналізму майбутніх фахівців висвітили О. Діденко (педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів), М. Дмитрієва (рівні і критерії професіоналізму: проблеми формування сучасного професіонала), Н. Кузьміна (професіоналізм особистості викладача й майстра виробничого навчання), В. Рибалка (професійний розвиток), С. Коломійченко (підготовка майбутнього вчителя у вищих педагогічних навчальних закладах до організації фасилітаційного спілкування з учнями). Загальна феноменологія самовдосконалення вчителя знайшла відображення в дослідженнях О. Ігнатюк, Л. Сущенко, І. Шиманович. Питання підготовки майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я досліджують О. Анастасова, Ю. Бойчук, Є. Врублевський, Р. Карпюк, А. Конох, М. Маліков, Н. Самсутіна, Л. Сущенко. Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема формування в майбутнього вчителя фізичної культури та основ здоров'я готовності до самовдосконалення залишається недостатньо дослідженою.

Таким чином, **метою** даної роботи є дослідження сутності проблеми формування в майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я готовності до самовдосконалення в процесі фахової підготовки.

Методи та організація дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі методи: теоретичні – аналіз, порівняння, узагальнення; емпіричні – спостереження за роботою студентів, анкетування; статистичні – кількісний та якісний аналіз емпіричного матеріалу.

Результати дослідження та їх обговорення. Експериментальна частина дослідження ґрунтується відповідно до основних вимог, що пред'являються до педагогічних досліджень (Ю. Бабанський, І. Глазкова, С. Гончаренко, К. Дурай–Новакова, В. Загвязинський, М. Поташник, Г. Селевко) [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Для встановлення розуміння та інтерпретації студентами понять “самовдосконалення”, “професійне самовдосконалення вчителя”, “самоосвіта вчителя”, “саморозвиток учителя”, “самовиховання вчителя”, “самореалізація”, “готовність учителя до самовдосконалення”, “індивідуалізація професійної підготовки вчителя”, вивчення рівня обізнаності майбутніх учителів у поняттях “цілепокладання”, “педагогічний бар'єр”, а також з'ясування найбільш типових педагогічних бар'єрів самоосвіти та

самовиховання студентів, було проведено пілотажне дослідження, в якому брали участь студенти вищих навчальних педагогічних закладів, учителі загальноосвітніх шкіл і викладачі вищих навчальних закладів.

Анкетні дані свідчать, що більшість майбутніх викладачів фізичної культури та основ здоров'я (83%) розуміють поняття "самовдосконалення" як постійний пошук інформації, вивчення нової літератури, поглиблення знань, самостійне вивчення необхідної інформації, удосконалення навичок. Інші студенти (8%) пов'язують даний феномен з важкою працею над чимось складним, 5% – вважають процесом удосконалення морального, духовного та фізичного стану. 4% респондентів відповіли, що самовдосконалення передбачає розвиток якостей, "відкриття себе".

Професійне самовдосконалення вчителя респонденти охарактеризували так: поглиблення та розширення професійних знань (51 %); збільшення досвіду (18 %); поглиблене вивчення деталей, нюансів педагогічної діяльності (12 %); проведення наукових досліджень (7 %); вивчення інформації для підвищення ефективності власної професійної діяльності (5%); реалізація в професійній діяльності (4%); володіння власним емоційним станом (3%).

Термін "індивідуалізація" опитані визначають як: добір методів, засобів навчання відповідно до індивідуальних особливостей особистості (46%); індивідуальний підхід до кожної особистості (45%); розвиток власного "Я" (8%).

Відповідаючи на запропоновані запитання про сутність індивідуалізації професійної підготовки вчителя, респонденти намагалися пояснити власні міркування, але аналіз відповідей свідчить про те, що 61% опитуваних мають узагальнені уявлення про даний феномен, вони схильні ототожнювати його з індивідуальною підготовкою, індивідуальним підходом до тих, хто навчається, реалізацією в професійній діяльності, з утворенням власного "почерку" в професійному житті, з вузькою підготовкою до певного виду діяльності.

Відповіді студентів на запитання про сутність поняття "самоосвіта вчителя": самостійний пошук літератури та її вивчення (46 %); уміння вчителя шукати та знаходити потрібну інформацію з метою розширення світогляду (29 %); читання книжок, журналів не за спеціальністю (25 %);

Саморозвиток вчителя студенти визначили як: використання у професійній діяльності нових методів навчання (36 %); духовне та фізичне збагачення (33 %); свідомий цілеспрямований розвиток педагогічних здібностей (9 %); самостійний пошук нової науково-методичної літератури (8 %); прагнення до розвитку професійних якостей (6 %); бажання вчителя окрім вдосконалення себе як педагога, удосконалити себе як людину (особистість), шукати щось нове прогресивне та втілювати це у власній професійній діяльності (5 %); фізичний, психічний, духовний розвиток (3 %).

Самовиховання вчителя респонденти пов'язують: з можливістю здійснення вчителем аналізу педагогічної роботи, самостійних висновків про власну професійну діяльність, виправлення помилок, поліпшення ефективності педагогічної практики (49 %); зі знаннями про етику, естетику, норми поведінки й уміннями корекції власної поведінки (24 %); з можливістю вчителя керувати власним емоційним станом (12 %); з уміннями вирішувати конфліктні ситуації за допомогою слова, розвивати другу сигнальну систему, лаконічно висловлюватися (12 %); з уміннями бути прикладом для вихованців в одязі (3 %).

Говорячи про самореалізацію студенти сказали, що це: здійснення намічених професійних планів, цілей, задумів (63 %); реалізація отриманих знань, розкриття власного потенціалу в професійній діяльності, досягнення успіху, "відкриття себе" (34 %); адаптація до суспільства (3 %).

Відповідаючи на запитання, яка роль належить самопізнанню в професійному самовдосконаленні вчителя, більшість респондентів відповіли, що самопізнання є важливою складовою самовдосконалення, але сутності цього явища не знають. 48 % респондентів говорять, що це розкриття власних можливостей, пізнання себе, 19 % опитаних наголосили на важливості усвідомлення власних потреб і визначенні власного бачення ситуації, 33 % не змогли відповісти на це питання.

Відповіді студентів на запитання про сутність “педагогічного бар’єру” були наступними: 1) неспроможність донести знання учням (відсутність методичних знань, практичних навичок, індивідуального підходу) – 20 %; 3) межа, яку потрібно подолати (припускають, що така виникає в кожного вчителя, її треба долати, не зупинятися) – 19 %; 4) перешкоди у професійній діяльності – 17 %; 2) некомунікабельність – 3 %. При цьому більшість респондентів (41 %) зазнали труднощів, відповідаючи на дане питання, тому залишили його без відповіді.

Відповіді студентів на запитання про бар’єри самоосвіти та самовиховання вчителя: відсутність готовності вчителя до самовдосконалення, недостатність знань, інформації, психологічні бар’єри, не вміння працювати з інформацією, виявляти власні можливості, зневіра у власних силах. При цьому студенти вказували на своєрідність утруднень, індивідуальність бар’єрів. Молоді фахівці серед педагогічних бар’єрів виокремили такі: великий об’єм інформації, емоційне напруження, відсутність зацікавленості у самовдосконаленні, велика кількість “паперової роботи”, відсутність навичок самоаналізу, відсутність умов для творчого розкриття власних потенцій; більш досвідчені педагоги додали: брак часу для підготовки, нестачу науково-методичної літератури, фізичну втому. Більшість опитаних залишили це питання без відповіді.

Ще складніше було відповідати студентам на питання: що таке “цілепокладання”, яка його роль у формуванні готовності майбутнього вчителя до самовдосконалення? Опитувані, намагаючись аргументувати власну думку, ототожнювали це поняття з цілеспрямованістю, пояснювали тим, що вчитель “прикладає всі сили” для досягнення мети, підвищення статусу.

Обґрунтовуючи власну позицію щодо необхідності звертати увагу на проблему готовності вчителя до самовдосконалення в процесі професійної підготовки, одні респонденти відповіли, що це важливий її аспект, оскільки “не готовий до самовдосконалення вчитель” не орієнтуватиметься в потоці постійно мінливої інформації, не зможе запроваджувати нові методи навчання, досягати певного статусу. Деякі вважають, що кожний учитель має можливість самовдосконалюватися і це не є проблемою.

Чи доцільно звертати увагу на проблему індивідуалізації професійної підготовки, думки респондентів розділилися. Більшість указали на важливість даної проблеми, аргументуючи це тим, що всі учасники педагогічного процесу мають індивідуальні особливості, нахили, здібності, на необхідність розвивати потенції кожного за допомогою спеціальних методів і прийомів, але студенти не знають, як це зробити. Частина респондентів вважають, що індивідуалізація професійної підготовки вчителя не є проблемою, бо людина “сама себе реалізує”.

Готовність учителя до самовдосконалення студенти характеризують: постійне відкриття для себе чогось нового відповідно до вимог часу, розвиток; самостійна моральна й фізична готовність до самовдосконалення; власне вдосконалення за допомогою засвоєння досвіду колег; бажання та вміння аналізувати власну професійну діяльність, знаходити та виправляти помилки педагогічної роботи. Під час бесід з учителями й викладачами вдалося встановити, що, залежно від стажу роботи, як викладачі, так і вчителі по різному тлумачать ці поняття. Молоді викладачі здебільшого зосереджуються на навчальному матеріалі, поглибленні своїх знань, відпрацюванні професійних навичок. Більш досвідчені вчителі та викладачі говорять про необхідність врахування індивідуальних особливостей тих, хто навчається, використання індивідуального підходу.

Висновки. Отже, результати дослідження дають підстави стверджувати, що проблема формування готовності майбутніх учителів у процесі індивідуалізації професійної підготовки є актуальною, а тому потребує вирішення, оскільки майбутні вчителі фізичної культури та основ здоров’я показали поверхневі та обмежені знання щодо сутності основних понять, не усвідомлюють значущості сформованої у вчителя готовності до самовдосконалення, не розуміють ролі індивідуалізації та цілепокладання в професійній підготовці, не мають уявлення про сутність педагогічних бар’єрів самоосвіти та самовиховання, причин їх виникнення та шляхів подолання.

Перспективи подальших розвідок даної теми вбачаємо в дослідженні механізмів готовності майбутнього вчителя до самовдосконалення.

Література

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация педагогического процесса : (в вопр. и ответах) / Ю. К. Бабанский, М. М. Поташник. – [2–е изд., перераб. и дополн.]. – К. : Рад. шк., 1984. – 287 с.
2. Глазкова І. Я. Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів : монографія / Ірина Яківна Глазкова. – Бердянськ : Видавництво О. В. Ткачук, 2013. – 416 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Дурай–Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности к деятельности / К. М. Дурай–Новакова. – М. : Просвещение, 1983. – 356 с.
5. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого–педагогического исследования : учеб. пособ. [для студ. высш. пед. учеб. завед.] / В. И. Загвязинский, Р. А. Атаханов. – М. : Академия, 2003. – 208 с.
6. Поташник М. М. Управление профессиональным ростом учителя в современной школе / Марк Максимович Поташник. – М. : Центр педагогического образования, 2011. – 448 с.
7. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе активизации, интенсификации и эффективного управления УВП / Герман Константинович Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 288 с.